

sius solito insidiantium malignitas obsidebat. Frater Rocchus non modice laboravit, nos et negotium ipsum fide et oratione sustentans. Ego, quia ex tenore litterarumstrarum vestris sum præmonitus stipendiis militare, ita in omnibus Romanam moderatus sum parcitatem, ut prodigalitates Gallicas non sectarer. Det nobis Dominus omnibus in commune, ut memoria laboris hujus et operis gratiam vestram et Claræ-Vallensium fratrum nobis conseruet in terris, et Dei misericordiam conferat in excelsis. Consulimus ad hoc ut Missa, quam dominus Papa cecinit in solemnitate sancti hujus non mutetur. Mittimus enim vobis easdem Collectas.

VI.

HENRICI ABBATIS CLARÆ-VALLENSIS EPISTOLA AD STEPHANUM REGEM ANGLORUM DE ELEVATIONE CORPORIS S. BERNARDI, EJUSQUE DIGITO AD REGEM TRANSMISSO.

Celebratus est apud nos dies honorabilis et solemnus, nova festivitate jucundus, et ampla jucunditate festivus, utpote quem nobis revelatio sacratissimi corporis 1346 beati Bernardi celeberrimum reddidit, et lumine clariore perfudit. O quam volumus gaudiis illis, plus utique celestibus, quam terrenis, vestræ majestatis interesse præsentiam! quatenus et nobis de gloria principali decor tantæ festivitatis exeresceret, et vobis de meritis illustrissimi Confessoris, miro quodam irriguo uberius bene-

ditionis, largitas emanaret. Verum quia id nobis ampla distantia remotissimæ regionis invidit, ad spirituale remedium vota transtulimus, fecimusque Deo propitio, quod vestra ibi, etsi præsentia defuit, memoria non vocavit. Solemniter etenim nomen vestrum cum suæ pietatis insignibus, vestrorum, ut oportuit, et affectionibus fratrum, et cordibus impressimus filiorum: qui ampla illud devotione susceptum, aspectui quodam modo sancti Patris offerrent, et cælestis aulae secretario præsentarent. Præterea ne absentia corporalis occasio regias apothecas inventi muneris participatione fraudaret, mittimus vobis de thesauro reliquiarum ejus honorabilem portionem: indignum penitus reputantes, si pietas tanti principis, tantæ sanctitatis participio fraudaretur. Suscipite igitur digitum sacræ illius manus: quam pro eo quod vir justus, ab omni munere terreni quæstus excussit, Deus eam, ut dignum fuit, affluentissima copia cælestis benedictionis implevit. Illius, inquam, manus, cujus tactus sanabat ægros, roborabat invalidos, firmabat homines, dæmones effugabat. Illius manus, quæ Claræ-Valli nostræ, cui vos dare tecta disponitis, primum injecit lapidem fundamentis. Fuit autem studii nostri diligenter in vasculo consignare quod mittitur, ne vel thesaurus ibi reconditus per frequentes apertiones injuriæ pateat, vel devotæ subreptionis instinctu, dolus aliquis piæ fraudis irrepat.

DE SANCTO BERNARDO ABBATE TESTIMONIA.

I. — *Summorum Pontificum.*

Innocentius II, Epistola ad sanctum Bernardum: *Quam firma, ait, perseverantique constantia causam beati Petri, et sanctæ matris tuæ Romanæ Ecclesiæ, incandescente Petri Leonis schismate, fervor tuæ religionis et discretionis suscepit defendendam, et te murum inexpugnabilem pro domo Dei opponens, amicos regum ac principum, et aliarum tam ecclesiasticarum, quam sæcularium personarum ad catholicæ Ecclesiæ unitatem, et beati Petri ac nostram obedientiam frequentibus argumentis et ratione munitis inducere laboraveris, magna quæ Ecclesiæ Dei et nobis provenit utilitas manifestat.*

Alexander III, in litteris Canonizationis ad Ecclesiam Gallicanam: *Beatus Bernardus, singularis gratiæ prærogativa suffultus, non solum in se ipso sanctitate ac religione præfulsit, sed etiam in universa Ecclesia Dei, fidei et doctrinæ lumina radiavit. Fructum vero quem in domo Domini et verbo operatus est et exemplo, nullus fere terminus sanctæ Christianitatis quorat, cum usque ad exteras quoque et barbaras*

C *nationes sanctæ religionis instituta transmisserit.*

Pius V, in Bulla *Ex innumeris*, etc. inter alia quæ suggerit media reformandi Ordinis Cisterciensis, lectionem Operum sancti Bernardi proponit his verbis: *Ubi sacra lectio juxta concilii Tridentini dispositionem haberi non poterit, præter eos libros, qui ad divini officii et chori usum necessarii sunt, scilicet Biblia, et Catechismus ad parochos recens editus, item Opera sancti Bernardi, et si qui alii ad honestam monachorum occupationem poterunt, habeantur.*

Gregorius XIV *meditabatur mane hora integra*, inquit Gicarella in ejus Vita, *legens opera meliustui Bernardi; et si quos ex his emeret mentis conceptus, eos diligenter adnotabat, concinneque scribebat.*

II. — *Cardinalium, et Ecclesiæ Doctorem.*

Jacobus de Vitriaco Tusculanus episcopus et sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalis Sedisque apostolicæ legatus, lib. de Historia Occident. cap. 14, sic scribit: *Suscitavit Dominus eis a principio novella*

plantationis eorum agricolam peritum, prudentem et sanctum virum quem invenit Dominus secundum corpus... sanctum videlicet Bernardum Claræ-Vallis abbatem, religionis probatissimam margaritam, lucernam Ordinis et stellam in firmamento Ecclesiæ Dei radiantem, qui non ab homine neque per hominem, sed sola Dei inspiratione præminentem sanctarum Scripturarum accepit intelligentiam, et quasi de ipso Dominici pectoris fonte potavit cælestes aquas, quas diffunderet in plateis multis. Et quoniam potens fuit in opere et sermone, exemplo sanctæ et præminentis conversationis, et doctrina cælestis prædicationis, sed et virtute miraculorum et mirabilium operum multis factus est ordo vitæ in vitam.

Sanctus Bonaventura sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalis et episcopus Albanensis, Ordinis Minorum in Meditationibus vitæ Christi, quas ubique Bernardi sententiis veluti gemmis insignivit, ita loquitur cap. 36 : *Audisti verba pulcherrima altissimi contemplantis et orationis dulcedinem degustantis Bernardi. Rumines ea, si vis, ut sapiant tibi. Ideo autem libenter ipsius verba in hoc opusculo intersero, quia non solum spiritualia sunt et cor penetrantia, sed et decore plena, et ad Dei servitium excitantia. Ipse enim fuit eloquentissimus, et spiritu sapientiæ plenus, et sanctitate præclarus, quem te desidero imitari, et ipsius monita 1347 et verba opere exercere : propter quod sæpe tibi propono eundem.*

Sanctus Thomas Aquinas Serm. de sancto Bernardo, sic ait : *Fuit ergo os ejus vas pretiosum, os aureum, os gemmeum... Vino dulcedinis inebriavit totum mundum... Aurum fuit Bernardus per voluntatis sanctitatem; multitudo gemmarum, per morum honestatem et virtutum multipliciter; vas pretiosum, per virginitatis puritatem... Fuerunt autem in hoc novem gemmæ, de quibus dicitur Ezechielis cap. 28. Lapidem isti significant novem ordines Angelorum: quibus fuit dotatus Bernardus, quia in se habuit virtutes et officia omnium ordinum Angelorum, sicut dicitur in libro ubi scribuntur acta ejus.*

Augustinus Valerius sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalis, episcopus Veronensis, lib. de Rhet. Eccl. cap. 44 : *In sancti Bernardi libris, inquit, inest admirabilis quedam suavitas, ita ut cum sancta animi voluptate semper legantur.*

Cæsar Baronius sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalis. tomo XII Annal., anno 1130, Bernardum Tubam cælestem appellat: anno vero 1143, alterum Eliam. Sic autem de eo scribit anno 1153 : *Bernardus, vir vere apostolicus, imo verus Apostolus missus a Deo, potens opere et sermone, illustrans ubique et in omnibus suum apostolatam sequentibus signis, ut plane nihil minus habuerit a magnis Apostolis... dicens totius Ecclesiæ Catholicæ ornamentum simul ac fulcimentum: Gallicanæ vero in primis Ecclesiæ prædicandus summum decus, summa gloria, summa felicitas. Cujus memoria felicissima in benedictione et sanctificatione ad morum informationem et disci-*

plinam, et in condemnationem hæreticorum in sancta Ecclesia jugiter perseveret.

Robertus Bellarminus sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalis, lib. de Script. Eccl. ait: *Sanctus Bernardus abbas Claræ-Vallensis, vir plane apostolicus, et non minus gloria miraculorum, quam sapientiæ splendore illustris. Item tomo II Controv. lib. IV, cap. 14 : Idem beatus Bernardus pluribus miraculis claruit, quam ullus sanctorum, quorum vitæ scriptæ exstant.*

III. — Episcoporum.

Hildebertus episcopus Cenomannensis, demum Taronensis archiepiscopus, Epist. 24, ad Bernardum scripta : *Maximum duco, inquit, atque habeo, quod mihi sacrarium familiaritatis aperuistis. In eo susceptus, multis et magnis expertus sum periculis quantum valeat deprecatio justis assidua. Et paulo post : Habeo igitur atque ago vestræ gratias religioni, cujus sinum, quasi reus aram, jam dudum complexus essem, si consultus Papa pontificis munus amoliri permisisset. Ille dum me remisit ad laborem, invidit gloriam: non imputet ei Dominus. In torum in umbra alarum tuarum sperabo, donec educar de lacu miseriæ et luto fecis. Vide ejusdem Epist. 72, quæ est 122 inter Epist. Bernardi.*

Otho Frisingensis episcopus, lib. 4 de Gest. Frid. cap. 34, ita habet : *Erat eo tempore in Gallia cænobii Claræ-Vallensis abbas Bernardus dictus, vita et moribus venerabilis, religionis ordine conspicuus, sapientia litterarumque scientia præditus, signis et miraculis clarus. Hunc principes vocandum, ab eoque quid de hac re (n. expeditione transmarina) fieri oporteret, tanquam a divino oraculo consulendum decernunt. Et infra : Qui apud omnes Galliæ ac Germaniæ populos ut Propheta vel Apostolus habebatur.*

Petrus Cellensis abbas, postea Sancti-Remigii Remensis, demum episcopus Carnotensis, lib. VI, epist. ult. scribens contra Nicolaum quemdam Anglum (non vero notarium S. Bernardi, ut probatum est ad Epist. 284), qui sancti Doctoris pectori maculam post ejus mortem affingebat, quod beate Virginis Conceptionem impugnasset, 1348 sic in Bernardi laudes excurrit : *Quæ, inquit, hujus Bernardi sanctitas! quæ religio! quæ meritorum prærogativa! Nullus sum ego ad illius sancta præconia referenda. Vita ejus, fama ejus, opera, scripta, miracula, fides, spes, charitas, castitas, abstinentia, mortificatio demum in membris ejus, sermo, vultus, habitus et gestus ejus, et his similia, ipsa sunt quæ testimonium perhibent de eo.... Alumnus familiarissimus fuit Dominiæ nostræ, cui non unam tantum basilicam, sed totius Ordinis Cisterciensis basilicam dedicavit, ad cujus laudem politissimos tractatus et sacundos composuit. Si ergo potes tangere pupillam oculi Dominiæ nostræ, scribe contra Bernardum suum, cui loquitur ipsa : Qui tangit te, quasi qui tangit pupillam oculi mei.*

Anselmus Havelbergensis in dialogo contra Græ-

ens, lib. II : *Nostris temporibus apparuit quidam abbas, in loco qui dicitur Clara-Vallis, nomine Bernardus, vir religiosissimus, virtute miraculorum insignis, ab Occidente usque in Orientem pro sua sanctitate famosissimus quem venerabilis papa Eugenius, quondam sui monasterii monachus, in conciliis multorum episcoporum condigna reverentia plerumque honoravit.*

Guillelmus Tyri archiepiscopus, lib. XVI Belli sacri, cap. 18 : *Dominus Eugenius papa viros religiosos potentes in opere et sermone ad diversas Occidentis partes dirigit... Inter quos vir immortalis memorie et honeste conversationis D. Bernardus Clara-Vallensis abbas, pie in Domino et per omnia amplectenda recordationis. ad predicti Deo placiti muneris executionem precipuus eligitur. Qui inuncte sibi dispensationis sedulus executor, ejusdem operis secum Deo amabilis trahens comministros, impiger, indefessus, licet corporis esset invalidi, tum propter jejunia pene continua et subtilem nimis dietam, regna circuit, regiones obambulat, evangelizans ubique regnum Dei.*

Guillelmus Parisiensis episcopus, Serm. de sancto Bernardo sic eum predicat : *Excellentissime vixit, gratiosissime docuit, manifestissimis miraculis fulsit : cum non humana instructio sed divina inspiratio sapientem fecit, quod in Scripturis specialiter sensit. Et infra : Sicut Deus Moysi recitavit sua mysteria, et vultus ejus claritate resplenduit radiorum, ut non possent in eum respicere filii Israel : sic beato Bernardo, secreta multa revelavit, ut caelesti luce illuminatus multum Ecclesiam illuminavit.*

Theobaldus episcopus. seu quisquis est auctor Vitae Guillelmi Aquitanie ducis, cap. 2 : *Eo tempore, inquit, fundatum est monasterium Clara-Vallis, et ibi Spiritus sancti consilio ad regimen abbas est Bernardus ordinatus ; qui in tantum vita, virtutibus et doctrina clarus effulsit, ut nullus ei in orbe secundus existeret ingenio, moribus, ore, stylo et virtutibus. Hic est qui in diebus suis haereses extirpabat, haereticos confundebat, schismaticos revocabat, erroneos instruebat, et principes arguebat. Et paulo post : O virtutem viri, o animi puritatem, nec affectantis publicum, nec formidantis tyrannum (Guillelmum) pro ejus salute ! Qui fugiebat publicum, quomodo affectasset cathedrae fastigium ? Deus meus, quot et quantae Ecclesiae cathedrae propriis orbatæ pastoribus eum in pontificem elegerunt ? Sed non plus delectabat eum mitra et annulus, quam rastrum et sarculus.*

IV. — Regum et Magnatum.

Carolus V imperator, teste Thuano Histor. lib. XXI, toto biennio quod mortem præcessit, in Hieronymianorum fratrum sodalitate, monitore usus Constantino quodam, qui ei a sacris confessionibus erat, præcipue beati Bernardi abbatis lectione se solabatur.

Ludovicus XIII, Galliarum et Navarrae rex 1349 christianissimus, cognomento Justus, in Diplomate

A Congregationi Fulienſi pro erectione Fontaneus monasterii a se concessio anno 1618, sanctum Bernardum appellat magnum et celeberrimum Confessorem, Ecclesie Patrem et Doctorem, populorum reformatorem, schismatum et dissidiorum conciliatorem, Religiosorum Patriarcham, mirabilium patratores, ac Deiparæ Virginis cultorem eximum. Videsis apud Henriq. Menolog. Cisterc. ad diem 20 aug. præclara omnium pere regnorum Christianorum, diversorumque statuum elogia, initialibus prædicti monasterii Fontanensis lapidibus inscripta in honorem sanctissimi abbatis Bernardi ; in primis vero Serenissimæ Reginae Mariæ Medices, matris ipsius Christianissimi regis, quæ beati Bernardi meritis divinitus concessam sibi fuisse fecunditatem, B solemnī testificatione declarat.

Joannes Franciscus Picus Mirandulæ comes, lib. II de morte Christi, cap. 8 : *Sed et audiamus, inquit, Bernardum devotissimum atque doctissimum, sed hoc ultimo titulo vulgo fraudatum, nulla certe sua culpa, nullo demerito, quando et ob ejus scripta, quæ doctrina solida atque salubri undique scaturiunt, et ob validissimas disputationes in Gilbertum et Petrum Abælardum (quarum ope ab distorto calle erroris atque mendacii ad veritatis semitam rediere) Docti sibi nomen vindicavit.*

V. — Abbatum et Generalium.

Petrus Mauricius, cognomento venerabilis, Epist. 29, lib. VI, inter Epist. Bernardi 264, sic scribit : *Forti ac splendidae monastici Ordinis, imo totius Ecclesie Dei columnæ domino Bernardo Clara-Vallis abbati, frater Petrus humilis Cluniacensium abbas, etc. Si liceret, si Dei dispositio non obstaret, si in hominis potestate esset vita ejus, maluissem, charissime, Beatitudini tuæ nequē indissolubili adherere, quam vel principari inter mortales alicubi, vel regnare. Quid enim ? nonne regnis omnibus terrenis præferri a me deberet grata non solum hominibus, sed et Angelis ipsis cohabitatio tua ? Concitem te illorum si dixerō, licet nondum spes in rem transierit, per misericordias Dei gratiam mendax non ero.*

Burchardus abbas Balernensis, in subscriptione lib. I Vitæ sancti Bernardi, sic de eo loquitur : *In utero matris sanctificationem visus est accepisse, de qua concepta sunt præsagia futuræ sanctitatis et doctrinæ.*

Guerricus abbas Igriacensis, sancti Bernardi discipulus, Serm. 3, in Natali apost. Petri et Pauli : *Magister noster sanctus Bernardus, ille interpres Spiritus sancti, de toto illo carmine nuptiali (Canticorum) loqui instituit, spemque nobis dedit ex eis quæ jam edidit, quia si pervenerit ad locum de quo quæritis, Donec aspiret dies et inclinentur umbræ, umbras ipsas ponet in lucem intelligentiæ : quod dictum est vel erit in tenebris, nobis dicet in lumine.*

Gaufridus, primum sancti Bernardi notarius, deinde Igriacensis, postmodum Clara-Vallensis abbas, lib. III Vitæ sancti Bernardi, seu primo a se con-

scripto, cap. 7: *Cæterum, inquit, longe eminentius in suis ille libris apparet et ex litteris propriis innotescit; in quibus ita suam videtur expressisse imaginem, et exhibuisse speculum quoddam sui, ut illud quoque Ambrosianum merito illi posse videatur aptari: Laude ipse se signet, et laureatus spiritus scriptis coronetur suis. Vide Sermonem ejusdem de sancto Bernardo in fine tomi VI.*

Robertus abbas Sancti-Michaelis in Periculo maris, Ordinis sancti patris Benedicti in Append. ad Sigebert. ann. 1152: *Venerabilis Bernardus primus abbas Claræ-Vallis, vir admirandæ religionis et doctrinæ efficacis, humanæ vitæ satisfecit moriendo XIV kalendas septembris, relinquens sapientiæ suæ plurima documenta, maxime in Commentariis 1350 in Cantica canticorum.*

Pater Claudius Aquaviva, V Præpositus generalis Societatis Jesu, scribente Joanne Bourhesio, in libro cui titulus, *Societas Jesu Mariæ Deiparæ sacra*, cap. 4: *Coluit certa beatam Virginem et sanctum Bernardum præcipuo cultu, eosque in omni re dubia sensit adjuutores.*

VI. — Doctorum Theologorum.

Henricus de Hassia, doctor Parisiensis postea Cartusianus, in Tractatu ad Jacobum abbatem Eberbacensem, contra sancti Bernardi maculatores, ita scribit, parte 1, cap. 3: *Ubi, quæso, talis devotionis igniculus reperitur, talis compunctionis rivulus infunditur; ubi talis amoris stimulus injicitur, sicut in vita et doctrina beatissimi patris Bernardi abbatis Claræ-Vallensis, sideris Ecclesiæ, principalis Cisterciensis Ordinis ampliatis, et monasticæ vitæ inflammatoris ardentissimi? Et quis penetrabilior virtutum hortator occurrit, quis efficacior vitiorum eliminatio decurrit, humanum excitans torporem ad cælestia, ardorem elidens ad terrestria, somnum mortis impediens, divinæ lucis radios, fugatis tenebris inlarescere satagens? Cujus insuper secundis ac decoris Sermonibus Virgo Christi mater tam gloriose extollitur laudum preconiiis, pretiosissimis ornatur puritatis encomiis, integerrimis prædicatur virginitatis signaculis. Et nedum hoc, sed et ejus doctrinis universalis Ecclesiæ fabrica ut gemmis vernantibus rutilat, et verborum elegantia singulari gloriosius coruscat. Et secunda facundia cælestis irrigui, gratia infuente, Scripturarum ænigmata reserat, solvit nodos, dilucidat obscura, declarat dubia, sicuti beati Bernardi Doctoris Ecclesiæ eximii, qui in gloriam patriæ abiens, sic saluberrimis omnis sanctitatis monitis doctrinæ et exemplis vitæ totam subcælestem fecundans irrigavit ecclesiasticam hierarchiam. Quem ideo alma mater Ecclesia exuberantis testimonii plenitudine in sanctorum canonizatione requisiti, in miraculis, doctrinis, virtutum exercitiis, luce clarius reperta ejus cælesti vita testimonium afferente, pro laboribus multis, pro moribus castis, pro actibus strenuis, titulo eximium Confessorem et doctorem studiis honorari sollicitis et sonoris offerri præconiis instituit,*

et honoribus disponit solemnibus venerari, et sanctorum catalogo gloriosius adnotari.

Joannes Gerson, doctor et cancellarius Parisiensis in quodam Sermone de sancto Bernardo, sic eum affatur: *Te vero beatissimum Bernardum unum esse ex consortio ignitorum illorum spirituum, quos Seraphim Scriptura nominat, ego fide pia tenens, obsecro jam et obsecro per amorem tuum, quatenus sumpto calculo ardenti de altari illius, cujus ignis est in Sion et caminus in Jerusalem.... tu labia mea tangens purges, etc. Et circa fluem: Consideranti mihi in ea quæ per accidens et velut ab extrinseco juverunt sanctum Bernardum ad amorem Dei capessendum, reperio illa esse quatuor inter cætera, quæ sunt, matris devotio, apta complexio, debita educatio, et solitudinis affectio. Et infra: Denique dici potest, omnia ista quatuor juvisse de per acciaens Bernardum, ut propheta et miraculorum esset patrator, inter quæ præcipua ego illa deputo, quæ egit in conversione illorum, qui etiam converti toto nisu fugiebant.*

Jodocus Chlichtovæus Neoportuensis, doctor theologus et canonicus Carnotensis, Serm. 1 de sancto Bernardo, sic eum Joanni Baptistæ comparat: *Tertio, inquit, lucerna nostra Bernardus fuit, lucens multiplici sacrorum operum compositione, quæ non solum sui temporis hominibus, sed et posteritati prodesse ad ædificationem fidei et morum.... Illuxit certe omnibus non solum tunc præsentibus, sed et futuris usque ad consummationem sæculi, per multorum librorum elaborationem, ad profectum aliquem spiritualem 1351 semper tendentium, in quibus tanta est dictionis suavitas, ut melle dulcior illi suat oratio; unde et Mellistius Doctor merito nuncupatus est. Item in Præfatione quadam Operibus sancti Bernardi præfixa: Inter opera, ait, a probatissimis auctoribus elucubrata, beatissimi Bernardi volumina non postremo loco collocanda sunt. Si enim auctorem spectare libet, et vitæ sanctimonia, et præclara eruditione præstantissimus occurret; Si characterem ipsum rationemque scribendi, comperietur suavissima et sine asperitatis offendiculo cum summa facilitate elegantiaque decurrens, ut melle dulcior videatur ex ejus ore fluxisse oratio. Si denique materia quam pertractat, exquiratur, aliud invenietur nihil, nisi quod involucri sacra Scripturæ in lucem proferat, aut vitia gravi verborum tonitruo effulminet, aut ad virtutem studiosius invitet.*

Ludovicus Granatensis, lib. 11 de Relig. Christ. cap. 27: *Non erit, inquit, consentaneum inter tot gravissimos doctores dulcissimum et sanctissimum Bernardum non inserere, qui quo fuit humilior et a vana gloria alienior, hoc majorem gratiam et virtutem ad facienda miracula consecutus est. Et cap 11. De sancto Bernardo etiam legitur quod initio gloriosi sui novitiatus ita in spiritu raptus et extra se positus ibat, quod sensuum usum amisisset.... Vis enim spiritus et divinæ suavitatis gustus, quem secum trahit charitas, ita animæ vires suæerat et secum traxerat, ut ad nihil aliud nisi ad id illam virtutem haberet.*

Carolus Sacci, doctor theologus Parisiensis in A Sermone de sancto Bernardo, qui manuscriptus exstat in monasterio nostro de Lyra, diocesis Ebroicensis, hæc inter alia commemorat: *Exstinxit profecto, ne longius serperent, universi schismatis faces, et quidem tot tamque diuturnis peregrinationibus et vigiliis, ut mirum sit in mortali adhuc viro tantas perferendarum rerum, peregrinationum, lucubrationumque vires fuisse, imo vero superfuisse. Non unam, sed in multas et longas noctes continentes interdum vigilavit. Ægrotationes graves secuta, quas ille non patienter modo, sed jucundo quoque animo tulit, eademque vitæ beatæ et cælestis imitatrices appellare solebat. Interea non temperavit aut intermisit sacrarum Litterarum studium, quas, velut æquissimam planitiem quandam, oculis suis propositas videre se dicere solebat. Conciones infinitas habuit, libros elegantissimo verborum cultu expeditissime scripsit: De Contemptu mundi librum unum; Meditationum librum unum; De Passione Christi et resurrectione librum unum; De diligendo Deum; De gradibus humilitatis; De Gratia et libero Arbitrio; De præcepto et dispensatione; Ad Innocentium papam de Petri Abelardi hæresibus; Ad Eugenium papam de Consideratione; ad Templarios de laude militiæ novæ; Ad Cluniacenses Apologeticum; Super Psalmum nonagesimum homilias duas de viginti; Super Cantica canticorum homilias tres et octoginta; Super Evangelium Lucæ homilias quatuor; Super Canticum Mariæ librum unum; In Vitam Malachiæ episcopi librum unum; Epistolas quidem innumerabiles, quæ tamen in manus adhuc versantur, ducentas quinque et quadraginta, etc.*

VII. — Religiosorum ex diversis Ordinibus.

Hugo Metellus, canonicus regularis cœnobii Sancti Leonis apud Tullum Leucorum, in epistola ad ipsum sanctum Bernardum hic edita tomo I, col. 1780: *Oleum effusum, inquit, nomen tuum, fragrans more contritorum aromatum. Fama nominis tui clarissimi usque ad fines terræ pertransiit, etc.*

Hugo monachus Sancti-Mariani Autissiodorensis, in Chronico ad annum 1114: *Eodem anno, inquit, Clara-Vallis fundata est, cujus primus abbas exstitit servus Dei Bernardus, vir opinatissima sanctitate præclarus, per quem sui temporis Ecclesia in antiquam religionis decus restoruit.*

1352 Andreas Silvius Benedictinus Marchianensis in Synopsi Historiæ Franco-Merovingicæ, sic scribit ad annum 1126: *D. Bernardus abbas Claræ-Vallensis quasi stella matutina monachicum Ordinem illustrat, et sanctitate, doctrina, miraculis claret in Gallia, imo Germania, Italia, Anglia; cujus vita in tantum excellit, ut parum sit omne quod in ejus laudem dictum, vel scriptum fuerit.*

Helinandus, Frigidi-Montis in Gallia Ordinis Cisterciensis monachus, lib. de Repar. lapsi, cap. 8, sic de sancto Bernardo loquitur: *Lege pulcherrimum librum de Consideratione ad Eugenium, ex cuius nobilissimo stylo poteris intelligere, auctorem libri*

A sapienterem fuisse Apolline, eloquenterem Demosthene, subtilerem Aristotele, moderatierem Socrate, discretierem Platone.

Cæsarius Heisterbacensis monachus Ordinis Cisterciensis, lib. xiv Mirac. cap. 17: *Bernardus in illa formidolosi schismatis flamma, qua christianus orbis flagrare cœperat, lustravit provincias, insectum reddidit quidquid factum non oportuit, et gladio verbi divini succinctus fregit terrorem armorum. Vir tantæ auctoritatis, ut per unius os Bernardi, purpurati patres, reges, principesque terrarum, quasi per commune mundi oraculum loquerentur.*

Henricus Suso, Ordinis Prædicatorum, in Dialog. de æterna Sap. cap. 14, ita sanctum Bernardum affatur: *Et tu quoque inter omnes Ecclesiæ doctores benedictus sis, Bernarde melliflue, cujus anima sempiterni Verbi mirifice fuit illustrata splendoribus, qui mellito eloquio tuo, ex cordis manante redundantia, humanitatis Christi Passionem dulcissime prædicans evehensque ita ais, etc. Merito sane, pater sanctissime Bernarde, lingua tua dulcissima manat eloquia, quando cor tuum Christi melliflua passio adeo indulcarat.*

Dionysius Cartusianus, Serm. 1 in Festo sancti Bernardi sic eum commendat: *Beatissimum virum sanctum patrem Bernardum Deus omnipotens et benignissimus tam copiosa atque multiplici gratia decoravit, ut vere de ipso dici posset, quod de Paulo apostolo dixit Salvator, « Vas electionis est mihi iste, » etc. (Act. xi, 15), et quod in Ecclesiastico legitur, « Non est inventus similis illi » (Eccli. xlii, 20). Non enim tempore suo habuit æqualem in mundo, sed vere Apostolus fuit temporis sui. Et serm. 2: *Electissimus Dei Bernardus, omnium religiosorum excellentissimus doctor, lumen et gloria monachorum, exemplar ac species devotorum, tot et tantis desuper præventus est gratiis, tot excellentiis decoratus, tot privilegiis sublimatus, ut non sint ingenia quæ valeant penetrare, nec loquelæ, neque sermones qui possint exprimere, tantumque virum sufficienter laudare.**

Sixtus Senensis Ordinis Prædicatorum, Bibliotheca sancta, lib. iv: *Bernardus, inquit, vitæ sanctimonia et præclara eruditione præstantissimus, sic ab infantia sacras Litteras imbibit, et per omnem ætatem memoria retinuit, ut quoties aut aliquid scribere, aut loqui tentaret, toties in verba et sententias sanctarum Scripturarum prorumpere cogeretur. Unde et diversa scripta ejus, quæ nihil aliud quam centones divinorum voluminum dici queunt, undecunque Veteris ac Novi Testamenti sententiis distincta sunt, ceu gemmeis emblematis, hisque adeo commode et apte insertis, ut ibi nata esse credantur. Modus docendi ejus in sensibus mysticis indagandis et in moribus formandis fere semper versatur. Oratio ubique dulcis e, ardens ita delectat et ardentem incendit, ut suavissima lingua ejus mel et lac verborum fluere, et ex ardentissimo ejus pectore ignitorum affectuum incendia erumpere videantur.*

Hieronymus Platus Societatis Jesu, lib. iii de bono

statu Relig. cap. 11, hæc inter alia scribit : *Quid de Bernardo dicemus ? quem vere appellare possumus* **1353** *plane mellitum, qui spiritualibus documentis scatens, iisque optimis ac perfectissimis, id etiam præcipuum habet, ut ita Scripturas sacras in suum styllum immisceat, et contexat, ut vel ipse Scripturæ verbis loqui, vel Scriptura ipsius ore sonare videatur. Quæ res una cum lepore gravitatem quoque ac vim habet mirabilem.*

Petrus Canisius ejusdem Societatis, Marial. lib. v, cap. 28 : *Florebat sub Lothario II et Conrado III Bernardus Claræ-Vallensis, vir in Gallia, Germania, Italiaque percelebris : quem omnes non solum ob doctrinam divinitus inspiratam, sed etiam propter vitæ sanctimoniam, clarissimis sæpe miraculis demonstratam, merito suspicerent ac revererentur ; quo uno melius nec scripsit, nec vixit quisquam in universo cætu monachorum, si Lutheri quidem calculum admittamus.*

Aloysius Gonzaga ejusdem Societatis, ut legitur in Vita ipsius, lib. 11, cap. 32 : *Lectionem Bernardi, tam sibi in vita jucundam neque morti vicinus omisit. Nam in morbo qui illi postremus fuit, Bernardum adeo charum habuit, ut quotidie aliquid ex ejus in Cantica Sermonibus sibi prælegi curaret.*

VIII. — Jureconsultorum et oratorum.

Franciscus Petrarcha, lib. 11, de Vita solit. cap. 14 : *Solebat, inquit, dicere Bernardus, omnes se quas sciret litteras (quarum nescio an altius sua ætate copiosior fuerit), in silvis et in agris didicisse, non hominum disciplinis, sed meditando et orando, nec se ulles unquam magistros habuisse præter quercus et fagos.*

Nicolaus Pithœus in epistola præmissa Thesauro suo ex Operibus sancti Bernardi : *Magna mihi cum D. Karolo Perroto amicitia et familiaritas est. Eum igitur die quodam cum, uti soleo, adissem, ac veris de rebus multa ultro citroque essemus colloqui, injecta mentio est divi Bernardi Claræ-Vallensis cœnobii abbatis primi : quem tantis ille laudibus extollebat, tantique scripta ejus faciebat, ut ad ea evolvenda animum induxerit meum... Atque ita quod futurum ille prædixerat, verum esse comperi. Tanta enim ex ejus me lectione voluptas cepit, ut omnes pene illas, quæ animum meum tam misere cruciabant, molestias abstergeret. Idem inferius : Bernardum quoddam quasi Ecclesiæ ruentis columen atque sustentaculum appellat.*

Justus Lipsius, Lovanii regius professor et historicus, rogatus ab Auberto Miræo, quosnam e Patribus legendis formandis concionibus judicaret, hoc responsi dedit, Epist. 49, Centur. 3 : *Mihi inter omnes Græcos placet Chrysostomus.... Inter Latinos Bernardus me capit, et usum habet excitandi, ob acrimoniam ubique et calorem ; tum etiam docendi atque imprimendi, ob sententiarum acumen quas crebro et antabriter miscet.*

Renatus Choppinus, in supremo Parisiensi Senatu advocatus, lib. 11 de sacra Politia : *Eadem*

tempestate, inquit, D. Bernardus emicuit, cœnobita quercuumque discipulus, et nullo præeunte magistro doctissimus, qui e solitudine in celebritatem, ex umbra in solem, sanctitatem eruditionemque importavit. Is tam πολύγραφος, quam αὐροδιδάκτος ; quod paucis admodum id genus scriptoribus cernimus contigisse.

IX. — Illustrium Feminarum.

Sancta Hildegardis Montis-Sancti-Roberti prope Bingen abbatisa, in quadam epistola ad sanctum Bernardum, sic illum exprimit : *Ego ante duos annos te in hac visione vidi sicut hominem in solem aspicere, et non timere.... Tu aquila es aspiciens in solem.* etc.

1354 Sancta Gertrudis abbatisa monasterii Elpedani, in comitatu Mansfeld, describit modum quo sibi apparuit sanctus Bernardus, lib. vi Insin. cap. 51. Inter cætera vero sic ait : *Pectus quoque ejus sanctissimum, collum et manus videbantur aureis quibusdam laminis, gemmisque rosei coloris valde rutilantibus intextis honorabiliter circumamicta. Unde et per laminas aureas notabatur præcipua elegantia doctrinæ ejus salutaris, quam corde devoto sedulo retractans, per gutturus sacri ministerium ore sacro edidit, et manibus sanctis fideliter conscripsit omnibus in eis proficere volentibus ad salutem. Per gemmas vero figurabantur illa dicta, quæ specialius redolent divinum amorem.*

Beata Mecthildis, ejusdem beatæ Gertrudis in eodem cœnobio comes, sic scribit in libro Gratia spir. cap. 91 : *In medio Ecclesiæ, sancti Bernardi, singulariter a Deo in benedictionibus dulcedinis præventi Dominus aperuit os ; quia Spiritus sanctus cum tam affluenter et superabundanter influendo repleverat, ut velut cum ventus rapidissimo impetu januam aperit, ita Spiritus sanctus impulsu ea quæ sibi divinitus inspirabantur, charitate accensus infudit, et Ecclesiam sua doctrina multum illuminavit, et implevit eum Dominus Spiritu sapientiæ et intellectus, et supra quam dici potest mente illustratus, licet multa effuderit, multo tamen plura intellectu reservavit.*

X. — Heterodoxorum.

Martinus Lutherus, in colloq. Convivial. cap. de Patrib. Eccl. : *Bernardus, inquit, omnes Ecclesiæ doctores vincit : sed cum disputat, in altum virum mutatur ; ibi nimium tribuit libero arbitrio.*

Michael Neander de eodem ita scribit, Præfat. ad Gaomolog. Græcorum : *Plus spiritus vitæ, doctrinæ et fidei in paucis aliquot paginis D. Bernardi reperitur, qui philosophiam non attigit, sola Scriptura contentus, quam adeo familiarem sibi fecerat, ut mera Scripturæ verba loqueretur, quam in toto Hieronymo, qui linguarum, artium, philosophiæ, antiquæ sapientiæ cognitione cunctis præstabat.*

Martinus Bucerus, lib. de Concord. art. de Justif. Bernardum virum Dei nominat.

Joannes OEcampadius, citatus a Guthberto Testallo lib. de verit. Corp. Christi in Euch. : *Excelsabat, ait, Bernardus exactiore judicio omnes suæ ætatis viros.*

Joannes Calvinus, lib. iv Inst. cap. 11, § 40, hæc A testatur: *Bernardus abbas in libris de Consideratione ista loquitur, ut Veritas ipsa loqui videatur.* Item cap. 10, § 17, Bernardum vocat pium et sanctum scriptorem.

Daniel Heinsius, Orat. 3: *Quis, inquit, sus-
vius Bernardo scribit? cujus ego Meditationes rivum
paradisi, ambrosiam animarum, pabulum angelicum,
medullam pietatis vocare soles.*

OBSERVATIO.

*Horstius hoc in loco refert iniquas et erroneas Centuriarum Magdeburgensium censuras, ex eorum Cen-
turia 12 excerptas, quibus in sancti Bernardi gesta et dicta nonnulla superstitionis nomine impie aut inique
cavillantur. Has vero censuras, quas in 22 articulos distinxit idem auctor, brevitatis ergo in decem capita præ-
cipua revocavimus, ne aliquid prætermisisse videamur. Et quidem primo sanctum Bernardum notant Magde-
burgenses, quod Hostiæ in Missa oblatæ et consecratæ cultum adhibuerit, eaque usus sit ad dæmones expellen-
dos. 2, Quod sanctorum reliquias veneratus sit. 3, Quod rebus benedictione sacra munitis quasdam credi-
derit inesse virtutem. 4, Quod Romanum Pontificem adversus impugnatores defenderit, eique jus investitura-
rum asseruerit contra Lotharium imperatorem. 5, Quod extra Ecclesiam 1355 catholicam sperandam esse
salutem negaverit. 6, Quod expeditionem sacram, quam Crucem vocant, prædicaverit. 7, Quod veritatem a
mortuis expiscatus sit, iisque prodesse crediderit Missæ sacrificium. 8, Quod miracula ad errores, ut ipsi lo-
quuntur, confirmandos perpetraverit. 9, Quod vitam monasticam propagaverit, et ad illam induxerit pluri-
mos; in primisque sorori suæ licet conjugatæ interdixerit omni vestium pompa, ejusque a viro separationem
probaverit, ut ipsa claustrum ingrederetur. 10, Quod ipse Bernardus in stagnum rigens se injecerit studio
castitatis, ac in summa corpus suum iniquius torserit. Et hæc quidem sunt superstitiones illæ, quæ in sancto
Doctore hæretici calumniantur opera, quibus singulis acres potius invectiones, quam refutationes Horstius ap-
posuit. Verum cum 1356 illa non tam ipsum Bernardum, quam communem catholicæ religionis causam im-
pugnent, iisque copiose et erudite sit responsum a multis, non visum est illis diutius immorandum. Certe hæc,
quæ tanquam superstitiones criminantur hæretici, longe validius in eos regei possunt pro Bernardo: quem cum
virum Dei appellet Bucerus, Calvinus pium et sanctum; cum superstitionis ad mortem usque factis addictum
fuisse nefas est opinari. Ac proinde ea nequaquam superstitionis nomine in Catholicis notanda sunt, quæ quo-
minus Bernardus sanctus, et miraculis a Deo illustratus fuerit, efficere non potuerunt. Cæterum consulat Le-
ctor, si lubet, Confessionem Bernardinam, ex sancti Doctoris operibus expressam a P. Theodoro Petreio Car-
tusiano Coloniensi, ubi loca doctrinæ catholicæ in certas classes digesta reperiet.*

HORSTII PARÆNESIS AD SECTARIOS

De sancto Bernardo cum fructu ab ipsis legendo.

Diversas sectariorum de Bernardo censuras audi- B vimus. Alii laudant, alii vituperant: nisi forte in eo conveniant omnes, quod adversantem suis ipsorum placitis et moribus omnes æque damnant ac rejiciunt. Hæc tamen quæ ipsi tanquam doctrinæ suæ contraria improbant, nos Catholici vel ideo probanda et amplectenda ducimus, quia Bernardum, aliosque illi similes viros sanctissimos, talia docuisse et fecisse, adeoque diversa ab illis via incessisse novimus. Sanctitas nimirum vitæ doctrinæ astipulatur, et falsa nobis doctrina, aut erronea fides videri nequit, quam viri tanta sanctitate illustres tenuerunt. Cur sibi plus credi volunt, nullo sanctitatis suffragio nixi, quam sanctissimo Bernardo, aliisque orthodoxis Patribus, quorum doctrina et fides tot sanctitatis argumentis, imo tot signis et miraculis comprobatur? Sane non potest arbor bona malos fructus facere, nec arbor mala bonos. Quis enim sanæ mentis sibi persuadeat, hominem impia, falsa, absurda, erronea docentem; idololatriæ, superstitioni, vanis observantiis deditum, qualia atri isti censes, Centuriatores, Bernardo impingunt; inter hæc nihilominus continuis gratiæ incrementis apud Deum et homines proficere, et ad tan-

tam divini amoris, omnisque virtutis perfectionem emergere potuisse?

Porro, quid de præcipuis orthodoxæ fidei capitibus Bernardus senserit, scripta ejus abunde testantur. Sed etsi nihil litteris commendasset, ipso vitæ tenore satis ostendisset, cui Ecclesiæ adhæserit, quam a vobis doctrina et moribus alienum fuerit. Nam vos modo paulisper affari libet, o sectarii, quibus etiam Bernardum subinde legere lubet; si forte detur et aliquando intelligere, et respiscere. Missa vobis mera et horrenda idolomania est: at quoties Bernardus Missam, verum Deo sacrificium obtulit? Non facile illam intermisisse ad extremum usque spiritum, testatur Vita; et vos ipsi, etsi non sine calumnia. Nonne ipsa Missæ oblatione dæmones sæpe terruit et profligavit? Nonne Guillelmum ducem Aquitaniam, pertinacem illum schismatis fautorem, nullis cedentem minis ac monitis, post oblatum sacrificium ab altari veniens, dextra, non ferro, sacra Dominici corporis hostia, armata perculit, et expugnavit? Legite et intelligite, si forte et tandem expugnetur duritia cordis vestri, etc.

Sed longius progredior, quam ferat instituti ratio: paucis duntaxat vos commovere ferebat ani-